

культурних та соціологічних аспектів, які притаманні творам.

Прориви в технології передачі інформації викликають до життя нові об'єкти творчості, що підпадають під захист авторського права. Їх зв'язок з новими технологіями передачі інформації викликаний тим, що такі технології є основними, якщо не єдиними способами існування нових об'єктів авторського права.

Безсумніву, Інтернет став незвично важливим способом передачі або відтворення традиційних результатів творчості людини. Інтернет представляє собою дуже специфічну середу, в якій виникають відносини між людьми, що є за своїм характером суспільними та мають значення для права. Мережа Інтернет забезпечує доступ до багатьох інформаційних ресурсів, в яких інформація представлена в електронному вигляді, при цьому місце знаходження носія такої інформації може бути люба точка земної кулі.[2, 4] Нетрадиційні способи передачі пов'язані з переходом до нових способів його відтворення. Особливості розміщених в Інтернеті творів як предмета авторського права викликані специфічною формою їх фіксації. Мова йде про цифровий запис, який ще іменується дигіталізацією. В результаті дигіталізації не відбувається якої-небудь зміни продукту творчості. Інформація подається користувачеві як текст, графічне зображення, аудіовізуальний твір, може бути ніде не записана (не зафіксована) у вигляді єдиного цілого. Виражений словом, образом, звуком, від запису цифровим способом (дигіталізації), він не втрачає, як і не набуває, яких-небудь нових якостей або властивостей, зокрема не додає оригінальності або індивідуальності. Як і не втрачає.[3, 41]

Отже, цифрова переробка (дигіталізація) твору, з точки зору права, не може розглядатися як обробка і створення нового, або оновленого, або вдосконаленого твору, що є новим об'єктом авторського права. Обробка, така, наприклад, як переклад іншою мовою, аранжування музичного твору, екранізація і ін., створює новий об'єкт авторського права тоді, коли стає новим, самостійним твором, коли до творчого результату додає щось індивідуальне. Нічого такого немає при дигіталізації. Те, що переклад цифровою мовою вимагає деяких технічних навиків і кваліфікації, не міняє справи, оскільки сам об'єкт творчості ні в чому не міняється. Новий твір не виникає. Дигіталізацію можна назвати лише послугою. Не виключено, що в майбутньому процедура дигіталізації, точніше, її результат, отримає статус творчого акту і стане об'єктом авторського права. Така точка зору викладається в правовій літературі західних держав. Але поки що ні одна правова система цю ідею не реалізувала.[3, 42]

Технічно дигіталізація заснована на дробленні цілого на елементарні частини, що не володіють індивідуальністю. Тому разом з дигіталізацією виникла проблема відношення до частини об'єкту авторського права, і поставлена під сумнів необхідність захисту таких частин нарівні з цілим твором, навіть якщо частина має якості ординального та самостійного твору, з яких можна згодом конструювати нові цінності. Тому захист фрагментів об'єкту авторського права втрачає сенс, оскільки доведення захисту до елементарної частинки не має нічого спільного з ідеєю свободи творчості і заборону на заволодіння тим, що апріорі належить всім. Перекладення на цифрову «мову» всіх можливих об'єктів (результатів) творчості ставить під питання необхідність продовження пошуків способів захисту авторських прав відносно різних за характером і формою об'єктів інтелектуальної власності.

Цифрова форма фіксації творів робить можливими їхні унікальні, раніше недосяжні фізичні якості та спричиняє значні проблеми їх правової охорони. Результат, який отримує користувач, може складатися — за умови здійснення ним певних дій (звернення до певної сторінки, гіперпосилання) — з фрагментів, що розташовані в різних місцях і не мають самостійної форми уявлення (при зверненні до цих фрагментів неможливо отримати як такий текст, графічне зображення, аудіовізуальний твір). Один з прикладів — так звана «фрейм»-технологія, що дозволяє забезпечувати у користувача веб-сторінки ілюзію, що демонстровані йому матеріали знаходяться на тій же сторінці, до якої він звернувся, хоча їх місце знаходження насправді — абсолютно інше.

Розглянемо технічні фактори, яким підвладні твори, розміщені в Інтернеті.

1) Відсутність втрати якості при відтворенні. На відміну від примірників творів, виготовлених з використанням аналогових засобів копіювання (наприклад, фотокопіювальні апарати, відео- та аудіомагнітофони, факсимільні апарати тощо), цифрові примірники є ідеальними копіями без будь-якої втрати якості. Перша цифрова копія абсолютно не відрізняється від тисячної копії, зробленої з того ж самого оригіналу. Оскільки кожна копія є ідеальною, не існує якісних обмежень, які б заважали піратам робити стільки копій, скільки вони забажають, і в одержувачів цих копій не виникає потреби звертатись до легального джерела для того, щоб зробити копію, яка б за якістю не поступалась оригіналу.

2) Незначність витрат на відтворення та розповсюдження. На відміну від практики розповсюдження звичайних примірників книг, журналів, музичних касет чи компакт-дисків, відеокасет або

програмного забезпечення, вартість копії твору, розміщеного в Інтернеті, є незначною, так само як і витрати, пов'язані з доставкою цієї копії до кінцевого споживача через той же Інтернет. Враховуючи те, що вартість підтримки сайту в Інтернеті не залежить від об'єму отриманої з нього інформації (такими є реалії сучасного ринку телекомунікацій), порушення авторського права не супроводжується для піратів скільки-небудь значними витратами.

3) Здатність діяти анонімно. Використовуючи існуючі сьогодні технології, «пірати» здатні діяти в Інтернеті анонімно, не залишаючи слідів своєї діяльності. Анонімність є однією з небезпек Інтернету, оскільки, принаймні теоретично, вона дозволяє піратам безкарно завдавати шкоду, тим самим заперечуючи загальний принцип юриспруденції, згідно з яким особи, які завдали шкоду, мають її компенсувати. В результаті, можна передбачити більшу кількість порушень в ситуації, коли вони залишаються безкарними, ніж тоді, коли за них доводиться відповідати.

Проте, анонімна діяльність не є специфічною проблемою авторського права, вона стосується усіх злочинів та деліктів, що скоюються в Інтернеті. Таким чином, доцільніше б було звернутися до проблеми шкоди, що завдається анонімною взагалі, а не займатися розробкою заходів, які захищатимуть лише володільців авторських прав. Більше того, існує природне обмеження сфер та обсягів анонімних дій, особливо коли ці дії мають комерційний характер. На певному етапі діяльність може стати достатньо значною, щоб залишити, принаймні, непрямі докази (як у «реальному», так і у «віртуальному» світі), які б дозволили ідентифікувати порушника.

4) Неосвічені користувачі. Багато, якщо не більшість, користувачів не розуміють існуючої системи захисту авторських прав. Проблема неосвічених користувачів стосується як «реального», так і «віртуального» просторів, але Інтернет дозволяє таким користувачам досить легко розповсюджувати твори, які захищаються авторським правом. У багатьох випадках, подібне розповсюдження може, навіть ненавмисно, завдати шкоду, як, наприклад, у разі пересилання творів, які захищаються авторським правом і були законним чином отримані користувачем від володільця авторських прав, третім особам. Таким чином, ми можемо отримати низку відносно незначних порушень, які в сумі здатні призвести до значних втрат володільців авторських прав.

Поряд з технічними та юридичними аспектами, що мають значний вплив на стан справ з охороною творів, розміщених в Інтернеті, варто зупинитися і

на деяких соціологічних та культурних аспектах та їх можливий вплив на бажання користувачів платити за використання творів, розміщених в Інтернеті, а значить, бажання використовувати об'єкти охорони авторського права згідно з його нормами.

Ставлення користувачів до авторського права залежить від тези про те, що «інтелектуальна власність взагалі не повинна захищатись», до імперативу «авторські права мають бути якнайкраще захищені». Отже, можна виділити п'ять основних аспектів:

1) Інформація має бути вільною. Прихильники цього положення вважають, що будь-яка інтелектуальна власність має належати суспільству в цілому і може вільно використовуватися всіма його членами. Важливо зауважити, що ті, хто підтримує ідею про те, що «інформація має бути вільною», здатні досить легко порушувати норми авторського права, незважаючи на суворість санкцій за їх порушення, причому зміцнення норм авторського права з метою впливу на прихильників вільного використання інформації не буде мати особливого сенсу. Враховуючи те, що Інтернет-культура збільшила лави супротивників міцних прав інтелектуальної власності, нове законодавство з авторського права, спрямоване на посилення прав авторів, навряд чи досягне бажаних результатів.

2) «Право на посилання». Прихильники цієї ідеї вірять, що твори можуть вільно використовуватися за умови зазначення їх джерела. Знову, мабуть, непросто знайти беззастережних прибічників цієї ідеї, але ще важче знайти людей — навіть серед авторів — які хоча б час від часу не звертались до неї.

Прикро, але вимога обов'язкового посилання міститься і в законодавстві далеко не всіх країн і часто стосовно не всіх категорій творів, хоча етичні норми, що склалися серед користувачів Інтернету, як правило, заохочують посилання.

3) Обмежене використання творів. Прихильники цієї ідеї вважають, що творці об'єктів інтелектуальної власності повинні мати певні права, які б захищали їхні твори, але вони заперечують абсолютний характер таких прав. Прихильники ідеї обмеженого використання творів намагаються знайти баланс між необхідністю захисту прав творців та допустимістю порушення авторських прав, що диктується стилем їхнього життя або потребами бізнесу.

Така точка зору більш-менш точно відображає позицію сучасного авторського права більшості юрисдикцій, де, поруч з надійним захистом інтересів володільців авторських прав, за певних умов дозволяється вільне використання творів.

4) Немайнові права. Під немайновими правами автора звичайно розуміють його право

«вимагати визнання свого авторства на твір та протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні вказаного твору або будь-якому іншому посяганню на твір, здатному зашкодити честі чи репутації автора». (ст. 439 ЦК України, п. 4 ст. 14 Закону України «Про авторське право та суміжні права»)[4] Особисті немайнові права розглядаються як права, які виникають з приводу нематеріальних благ, є невід'ємними від особи та не мають економічного змісту.

Взагалі, немайнові права є породженням ідеї про те, що твори автора є продовженням його самого, а також автор має право контролювати те, як суспільство сприймає автора через його твори. Тому особисті немайнові права можуть належати лише безпосередньо творцеві об'єкта авторського права.

Р. О. Стефанчук розглядаючи особисті немайнові права у сфері інтелектуальної діяльності як складову системи особистих немайнових прав, відмічає, що в порівнянні із загальними особистими немайновими правами вони мають певні специфічні риси. До основних із них він відносить:

специфічну сферу їх існування, а саме, вони тісно пов'язані зі сферою інтелектуальної діяльності (переважно авторства) і існувати поза нею не можуть;

належність цих прав не всім фізичним особам, на відміну від загальних особистих немайнових прав (п. 1 ст. 269 ЦК України), а лише тим, які займаються інтелектуальною діяльністю і є творцями об'єктів інтелектуальної власності (п. 2 ст. 423 ЦК України), в тому числі і об'єктів авторського права;

особливість моменту їх виникнення, який визначається не з часу народження, а з моменту, що чітко пов'язується із створенням об'єкта інтелектуальної власності (авторського права) чи іншим юридичним фактом щодо цього об'єкта;

особливість моменту їх припинення, оскільки внаслідок того, що вони існують безстроково, можуть перероджуватись у порядку «постнативних» особистих немайнових прав.[5, 481]

5) Міцні права авторів. Прихильники цієї ідеї вважають, що автор повинен мати суттєві повноваження для контролю за використанням його твору. Вони пішли б навіть далі немайнових прав, надавши автору також і право контролю за всіма випадками використання його твору.

Інтернет нині став головним засобом розповсюдження різноманітної інформації в глобальних масштабах. Ця інформація передається Інтернетом переважно у вигляді творів, які підлягають охороні авторським правом будь-якої з країн Бернського Союзу нарівні з творами, закріпленими в більш традиційних формах, за умови відповідності встановленим законодавством країни критеріям охорони, незалежно від виконання яких-небудь формальностей та факту опублікування.

Проте, можна зробити висновок, що володільці авторських прав стикаються зі значними ризиками, обумовленими існуванням інформаційних технологій. Транскордонний характер Інтернету та цифрова форма фіксації розміщених у ньому творів значно ускладнюють здійснення авторами та їх правонаступниками своїх прав.

Незважаючи на це, ми маємо переконливі докази того, що об'єкти інтелектуальної власності продовжують створюватися, в тому числі виключно для їх розповсюдження через Інтернет. Дійсно, величезна, майже незчисленна кількість об'єктів інтелектуальної власності продовжує з'являтися та розповсюджуватися в Інтернеті, незважаючи на існування вищезгаданих проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті. — К.: Школа, 2004. — 144с.
2. Бабкин С.А. Право, применимое к отношениям, возникающим при использовании сети «Интернет»: основные проблемы — М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2003. — 69 с.
3. Черкес М.Е. Правовое регулирование деятельности в Интернете. Монография. Часть 1. — Одесса: Латстар, 2002. — 88 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
5. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Стефанчук Р.О.; Відп. ред. Я.М. Шевченко. — Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. — С. 481-482.